

## ETIČKI STANDARDI KOD PROVJERE ČINJENICA

Kod provjere činjenica djelujemo u javnom interesu i bez pristranosti pridržavajući se visokih etičkih standarda kako bi zaštitili svoju neovisnost i vjerodostojnost uz osiguranje točnosti, objektivnosti i integriteta svog rada. U radu koji često uključuje sadržaj koji stvaraju korisnici, mora se voditi računa o poštovanju privatnosti i sigurnosti uključenih subjekata.

Djelujemo neovisno, nepristrano i nestranački u svom radu, lišeni lobiranja i navijanja za određenu stranu.

Etika provjere činjenica je ključna za osiguranje točnosti, pouzdanosti i nepristranosti informacija koje se plasiraju u javni prostor, posebno u kontekstu političkih kampanja gdje je transparentnost i istinitost od presudnog značaja za demokratski proces.

### Kako smo došli do etičkih standarda provjere činjenica

Etički standardi provjere činjenica razvijeni su kroz suradnju stručnjaka iz područja novinarstva, komunikologije, prava, politologije i drugih relevantnih disciplina. Ovaj proces uključuje nekoliko ključnih koraka:

#### Analiza postojećih standarda

**Pregled postojećih novinarskih i akademskih etičkih kodeksa i smjernica**, kao što su:

- Kodeks profesionalnog ponašanja [Međunarodne federacije novinara \(IFJ\)](#).
- Kodeks ponašanja [Američkog društva profesionalnih novinara \(SPJ\)](#).
- [Smjernice Instituta Poynter](#).

**Proučavanje uspješnih modela provjere činjenica** kao što su [PolitiFact](#), [FactCheck.org](#), i [Snopes](#), **te kako oni implementiraju etičke standarde u svojem radu.**

**Interne konzultacije:** Savjetovanje sa članovima tima, uključujući novinare, političare i građane, kako bi se osigurala transparentnost i prihvaćenost standarda.

**Evaluacija:** Implementacija projekata provjere činjenica tijekom izbornih kampanja, te evaluacija njihovih rezultata i utjecaja.

## Zašto je važno uspostaviti etičke standarde

- **Osiguravanje točnosti i pouzdanosti:** Etički standardi pomažu u osiguravanju da informacije koje se provjeravaju i objavljuju budu točne i pouzdane, što je posebno važno u političkim kampanjama gdje lažne informacije mogu značajno utjecati na birače.
- **Jačanje povjerenja javnosti:** Transparentnost i pridržavanje etičkih smjernica jačaju povjerenje javnosti u medije i institucije koje provode provjeru činjenica.
- **Zaštita od manipulacije:** Etički standardi pomažu u zaštiti od manipulacije informacijama i dezinformacijama koje mogu narušiti demokratski proces.
- **Podrška demokratskom procesu:** Pružanjem točnih informacija biračima omogućava se donošenje informiranih odluka, što je osnova zdravog demokratskog društva.
- **Održavanje profesionalnih standarda:** Pomaže u održavanju visokih profesionalnih standarda unutar novinarske profesije i drugih srodnih disciplina.

## Primjer primjene u projektu Unaprjeđenja kulture provjere činjenica

U kontekstu projekta Unaprjeđenja kulture provjere činjenica usmjerenog na ekonomske i gospodarske teme tijekom izborne kampanje, etički standardi su posebno važni iz nekoliko razloga:

**Složenost ekonomskih tema:** Ekonomske i gospodarske teme su često složene i zahtijevaju specifičnu stručnost za točnu provjeru i tumačenje.

**Utjecaj na birače:** Ekonomija je jedna od najvažnijih tema za birače, te netočne informacije mogu značajno utjecati na njihov izbor.

**Odgovornost prema javnosti:** Novinari i istraživači činjenica imaju odgovornost prema javnosti da pruže točne, jasne i nepristrane informacije koje će pomoći u formiranju informiranog javnog mnijenja.

Primjena ovih standarda uključuje rigorozne metode provjere izvora, transparentnost u procesu provjere i objavljivanja rezultata, te odgovornost prema javnosti i profesionalnoj zajednici.

## KLJUČNI PRINCIPI ETIČKIH STANDARDA

- **Nepristranost**

Osoba koja provjerava činjenice treba zadržati neutralnost i nepristranost. Njezin rad ne bi trebao biti vođen političkim ili ideološkim uvjerenjima, već isključivo potragom za istinom.

- **Objektivnost**

Provjera činjenica treba biti temeljena na objektivnim kriterijima. Osoba treba istražiti sve dostupne informacije i podatke, te analizirati ih s nepristranim pristupom kako bi donijela zaključke.

- **Transparentnost**

Važno je biti transparentan o metodologiji provjere činjenica, izvorima informacija i bilo kakvim potencijalnim sukobima interesa. To pomaže u izgradnji povjerenja javnosti u rezultate provjere činjenica.

- **Točnost i pouzdanost**

Osoba bi trebala težiti maksimalnoj točnosti u svojim provjerama činjenica i osigurati da su njezini izvori pouzdani. Prije objave rezultata, treba provjeriti i potvrditi informacije kako bi se izbjegle netočnosti.

- **Nepristrana provjera**

Provjera činjenica trebala bi se fokusirati isključivo na istinu i ne bi trebala biti motivirana željom za podrškom ili kritiziranjem određene političke stranke ili kandidata.

- **Poštovanje integriteta**

Osoba koja provjerava činjenice treba poštovati integritet izvora informacija i izbjegavati manipulaciju ili izobličavanje činjenica kako bi podržala određeni stav.

- **Odgovornost**

Treba preuzeti odgovornost za svoj rad i javno ispraviti eventualne pogreške ili netočnosti koje su identificirane naknadno.

## SUKOB INTERESA

Izbjegavanje sukoba interesa ključno je za očuvanje integriteta i objektivnosti provjere činjenica tijekom izbornih kampanja.

Načela izbjegavanja sukoba interesa prilikom odabira tema za provjeru činjenica:

- **Jasna metodologija odabira tema**

Definirati jasnu metodologiju za odabir tema koje će biti podvrgnute provjeri činjenica. Ova metodologija treba biti transparentna i uključivati kriterije poput važnosti teme za javnost, učestalosti pojavljivanja određene tvrdnje u medijima, i potencijalnog utjecaja na politički diskurs.

- **Raznolikost tema**

Osigurati da se odabirom tema raznoliko pokriva različite aspekte ekonomske politike i različite političke strane. To će pomoći u sprječavanju pristranosti ili favoriziranja određenih političkih interesa.

- **Konzultacija s relevantnim stručnjacima**

Prije donošenja konačne odluke o odabiru tema, u slučaju dvojbe, konzultirati se s relevantnim stručnjacima iz područja ekonomije kako bi identificirali ključne teme i tvrdnje koje bi trebalo provjeriti.

- **Transparentnost u procesu**

Biti i ostati transparentni u procesu odabira tema za provjeru činjenica. Objaviti informacije o kriterijima odabira tema i objasniti javnosti kako su odabrane teme provjere činjenica.

- **Izbjegavanje osobnih interesa**

Osigurati da osobe koje sudjeluju u odabiru tema za provjeru činjenica ne budu osobno povezane s političkim strankama ili kandidatima. Ako postoji sumnja u mogući sukob interesa, treba razmotriti angažiranje drugih neovisnih stručnjaka za nadzor procesa odabira tema.

- **Redovita evaluacija procesa**

Periodički evaluirati proces odabira tema za provjeru činjenica kako bi identificirali potencijalne nedostatke ili pristranosti te ih ispraviti na vrijeme.

- **Otvorenost za povratne informacije**

Biti otvoren za povratne informacije i prijedloge javnosti u vezi s odabirom tema za provjeru činjenica. To može pomoći u identificiranju novih tema koje su važne za javnost, ali su možda propuštene u početnom procesu odabira.

Učiniti lako dostupnima na svojoj mrežnoj stranici relevantne dokumente.

## **PRIVATNOST I SIGURNOST**

- Poduzimati mjere kako bi izbjegli izlaganje izvora ili identiteta sadržaja dezinformacija koje su izradili korisnici neopravdanom javnom nadzoru.
- Biti restriktivni, puni poštovanja i pažljivi kod spomena ili identifikacije maloljetnika i potruditi se zaštititi njihovu privatnost.
- Anonimizirati sve osobne podatke koji bi mogli omogućiti uznemiravanje ljudi (tj. barem djelomično prikrivanje telefonskih brojeva, osobnih iskaznica ili putovnica, brojeva bankovnih računa, e-adresa...)
- Kada je prikladno i moguće, pravo na odgovor treba ponuditi svakoj imenovanoj osobi ili organizaciji koja je izvor netočne tvrdnje i/ili je predmet značajnih kritika ili optužbi.
- Uspostaviti mjere kojima je cilj riješiti rizik od traume ili uznemiravanja koje doživljava osoblje kao rezultat provjere činjenica

## **ISPRAVCI I NADOPUNE**

- Ispraviti i objaviti u razumnom roku svaku poznatu pogrešku uz napomenu da se radi o ispravku. Ako je pogreška samo gramatička ili stilska, bilješka o ispravku nije potrebna.
- Kada se izvorna objava u kojoj je pogreška napravljena ne može uređivati, ispravak se distribuira u istom formatu i kanalu kao i izvornik tako da što je više moguće korisnici izvornika vide ispravak i ispravljenu verziju.
- Ako je pogreška značajna, što znači da iz temelja mijenja zaključke istrage ili je jasno odstupanje od metodologije, uključiti točne informacije, kao i objašnjenje okolnosti koje su

dovele do pogreške, u bilješci o ispravku. Zatim distribuirati ispravak u istom formatu i kanalima kao i izvornik.

- Učiniti dostupnom i lako dostupnom na svojim mrežnim stranicama politiku ispravaka i evidenciju ispravaka.
- Uključiti u svoju politiku ispravaka detaljan prikaz o tome kako procjenjuju zahtjeve za ispravke
- Ponuditi javnosti izravne kanale da zatraže ispravak, u okviru pravila o ispravcima.
- Voditi interni godišnji pregled objavljenih ispravaka kako bi se utvrdilo treba li izvršiti metodološke i proceduralne promjene kako bi se izbjeglo ponavljanje istih pogrešaka u budućnosti.

Sadržaj Etičkih standarda će se pravovremeno nadopunjavati i revidirati kako bi bio poboljšán i jasan tijekom korištenja.

Ožujak, 2024.

Autorica: Maja Kočiš, Hrvatska udruga za odnose s javnošću, članica specijalizirane jedinice